

Różnymi ścieżkami ku Niepodległej szli. Ojcowie Polski Odrodzonej

Ignacy Daszyński (domena publiczna)

Ignacy Daszyński (1866-1936), polityk, pisarz polityczny i publicysta, działacz socjalistyczny i niepodległościowy, współtwórca Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej Galicji i Śląska Cieszyńskiego, poseł do austriackiej Rady Państwa, w listopadzie 1918 r. premier Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej, w okresie Drugiej Rzeczypospolitej jeden z liderów Polskiej Partii Socjalistycznej, Marszałek Sejmu (1928-1930) oraz jeden z przywódców Centrolewu.

Ignacy Daszyński urodził się 26 października 1866 roku w owianym sienkiewiczowskim mitem Zbarażu, w którym spędził przepełnione patriotycznym duchem i atmosferą legendy powstania styczniowego dzieciństwo. Rychło jednak, pod niemałym wpływem starszego brata Feliksa, swe zainteresowania zaczął kierować w stronę socjalizmu. Wydalony ze szkoły za referat o roku 1848, nim trafił do Krakowa, Daszyński podróżował po Galicji Wschodniej, gdzie zajmując się do różnych prac z bliska miał okazję przyjrzeć się położeniu galicyjskiej wsi oraz losom nielicznych jeszcze wtedy tamtejszych robotników. Przybywszy w roku 1888 do Krakowa Daszyński, zdając wcześniej eksternistycznie maturę, zaczął studiować przyrodoznawstwo na Uniwersytecie Jagiellońskim. Szybko jednak przyszyły pierwsze szykany i aresztowania za działalność polityczną, odgrywającą w życiu młodego człowieka coraz poważniejszą rolę. Po krótkim pobycie na Zachodzie, gdzie oddając się nauce poznał m.in. Stanisława Mendelsona, Daszyński powrócił do Galicji i zaczął tam intensywnie pracować nad rozwojem idei socjalistycznej, stając się jednym z głównych organizatorów ruchu i twórcą partii socjalistycznych – Galicyjskiej Partii Socjal-Demokratycznej, a z czasem Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej Galicji i Śląska Cieszyńskiego.

Droga kariery politycznej, którą obrał Daszyński, przynosiła mu niemało sukcesów. Od 1897 roku zasiadał on w wiedeńskiej Radzie Państwa, w której – będąc członkiem Związku Posłów Socjalno-Demokratycznych – zasłynął jako wybitny mówca i polemista. Piastował również

godność radnego miasta Krakowa, a także redagował poczytne i opiniotwórcze socjalistyczne pismo „Naprzód”. Przed pierwszą wojną światową współpracował z Polską Partią Socjalistyczną i osobiście z Józefem Piłsudskim, którego stał się gorącym zwolennikiem, angażując się m.in. w prace krakowskiego „Strzelca” czy Komisji Skonfederowanych Stronnictw Niepodległościowych. Po wybuchu wojny Daszyński wspierał działalność piłsudczykowskiej Polskiej Organizacji Narodowej. Nadal też był aktywny jako polityk. W październiku 1918 roku był jednym z autorów manifestu do parlamentu austriackiego, w którym posłowie polscy oświadczyli, iż odtąd uważają się za obywateli Polski.

Wkrótce po tym, w nocy z 6 na 7 listopada 1918 roku Daszyński stanął na czele Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej w Lublinie, który ogłosił bardzo postępowo-demokratyczny program reform społeczno-gospodarczych. Piłsudski po swym powrocie do kraju widział Daszyńskiego w roli pierwszego premiera niepodległej Polski, jednak kandydatura ta została zablokowana przez Narodową Demokrację. Skupiając się odtąd na pracy parlamentarnej był Daszyński naturalnym liderem Polskiej Partii Socjalistycznej, równocześnie wciąż popierał poczynania Piłsudskiego. Zmieniło się to po Maju 1926 roku – Daszyński stał się on jednym z przywódców opozycji wobec autorytarnych rządów piłsudczyków. Od początku lat 30. Daszyński chorował i nie mógł już tak jak dawniej angażować się w działalność polityczną, aczkolwiek sympatyzował z Centrolewem. Zmarł 31 października 1936 roku.

Roman Dmowski (ze zbiorów NAC, sygn. 1-A-493)

Roman Dmowski (1864-1939), polityk, pisarz polityczny, publicysta, przywódca i ideolog Narodowej Demokracji, działacz Ligi Polskiej, następnie jeden z twórców Ligi Narodowej, współtworzył Stronnictwo Narodowo-Demokratyczne, poseł do Dumy Rosyjskiej, podczas Wielkiej Wojny prezes Komitetu Narodowego Polskiego, delegat Polski na konferencję pokojową w Paryżu, w Drugiej Rzeczypospolitej m.in. minister spraw zagranicznych, założyciel Obozu Wielkiej Polski oraz Stronnictwa Narodowego, autor wielu dzieł programowych i publicystycznych.

Roman Dmowski przyszedł na świat 9 sierpnia 1864 roku w Kamionku, obecnie części dzielnicy Praga-Południe w Warszawie. Pomimo początkowych problemów w szkole, Dmowski od wczesnych lat łączył działalność konspiracyjno-polityczną z aktywnością naukową. Kończąc w 1891 roku rosyjski Uniwersytet Warszawski jako kandydat nauk przyrodniczych był już wówczas członkiem Związku Młodzieży Polskiej „ZET” oraz Ligi Polskiej, którą w roku 1893 przekształcił w tajną Ligę Narodową – organizację o nacjonalistycznym kierunku stawiającą na narodowe przebudzenie Polaków oraz wzrost ich samoświadomości we wszystkich zaborach. Dmowski, zmuszony opuścić Królestwo i osiąść w Galicji, przejął w 1895 r. we Lwowie redakcję „Przeglądu Wszechpolskiego”, którego nazwa z czasem symbolizować zaczęła cały ruch, a on sam wraz z Zygmuntem Balickim i Janem Popławskim stawał się jego głównym ideologiem. Napisał m.in. dzieła programowe: „Nasz patriotyzm” oraz „Myśli nowoczesnego Polaka”. Pod wpływem rewolucji 1905 roku rozbieżność poglądów na sprawę polską środowisk uosabianych przez Dmowskiego i Józefa Piłsudskiego była już nie do pogodzenia. Dmowski był twórcą tzw. orientacji antyniemieckiej, czemu dał wyraz m.in. w głośnej książce „Niemcy, Rosja i kwestia polska”. Zakładał on prowadzenie polityki obliczonej na wieloetapowość w dążeniu do głównego celu – niepodległości. Uważał, że aby go osiągnąć należy najpierw dążyć do połączenia rozdzielonych ziem polskich. Widząc głównego wroga sprawy polskiej w Rzeszy Niemieckiej, taktycznie związał swoją politykę z Rosją, co doprowadziło do konfliktów i rozłamów w środowisku Narodowej Demokracji.

Podczas pierwszej wojny światowej Dmowski prowadził ożywioną działalność polityczną. Po kolejnych porażkach rosyjskich wyjechał na Zachód, pragnąc oprzeć swe poczynania o Francję i Wielką Brytanię. Po upadku carskiej Rosji w sierpniu 1917 roku utworzył w Lozannie Komitet Narodowy Polski, który wkrótce zaczął być uważany przez państwa ententy za jedyne przedstawiciela odradzającej się Rzeczypospolitej. Po zakończeniu wojny Dmowski wraz z Ignacym Paderewskim reprezentował Polskę na konferencji pokojowej w Paryżu. Jej zwieńczeniem było podpisanie 28 czerwca 1919 roku traktatu wersalskiego, pod którym widnieje również parafa Dmowskiego.

Do kraju wrócił w maju 1920 roku i zaraz potem wszedł w skład Rady Obrony Państwa, która została powołana z powodu postępujących sukcesów bolszewików w wojnie z Polską. Cały czas patronował obozowi Narodowej Demokracji, działającej w parlamencie jako Związek Ludowo-Narodowy, a w październiku 1923 roku objął z jej ramienia tekę ministra spraw zagranicznych w koalicyjnym rządzie Wincentego Witosa. Po zamachu majowym Józefa Piłsudskiego Roman Dmowski próbował w obliczu nowej sytuacji i wyzwań zreorganizować ruch narodowy w Polsce. Z jego inicjatywy w grudniu 1926 roku powstał Obóz Wielkiej Polski, który po kilku latach został przez władze zdelegalizowany. W 1928 roku z kolei przekształcono Związek Ludowo-Narodowy w Stronnictwo Narodowe. Dmowski zmarł 2 stycznia 1939 roku.

Wojciech Korfanty (domena publiczna)

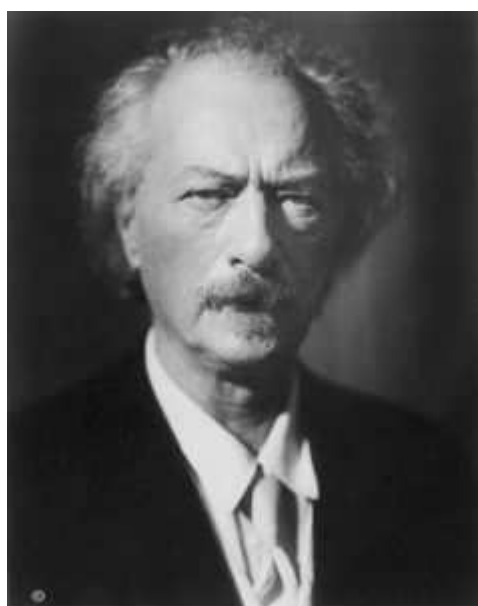
Wojciech Korfanty (1873-1939), polityk, działacz narodowy i niepodległościowy, redaktor i publicysta, wydawca górnośląskiego „Polaka”, poseł do Reichstagu, polski komisarz plebiscytowy na Górnym Śląsku, faktyczny dyktator III powstania śląskiego, poseł na Sejm RP oraz do Sejmu Śląskiego, przywódca Chadecji, sądzony i skazany w procesie brzeskim, od 1935 roku na emigracji w Czechosłowacji, współtwórca opozycyjnego wobec sanacji tzw. Frontu Morges, wiosną 1939 roku powrócił do kraju, gdzie wkrótce zmarł.

Wojciech Korfanty urodził się 20 kwietnia 1873 roku w miejscowości Sadowka (dzisiejsze Siemianowice Śląskie) na Górnym Śląsku. Wychowany w górniczej rodzinie od najmłodszych lat Korfanty przejawiał żywe zainteresowanie sprawą polskiego odrodzenia narodowego na niemieckim wówczas Śląsku. Miał to być pierwszy krok ku zjednoczeniu tej dzielnicy z Polską, w której odrodzenie i powrót na mapy Europy Korfanty głęboko wierzył. Swymi ideami starał się zarazić jak największe grono zamieszkujących Górny Śląsk rodaków, publikując m.in. liczne artykuły na łamach redagowanych przez siebie gazet – „Górnoślązaka” oraz „Polaka”. W roku 1902 za cykl antyniemieckich, według władz, publikacji Korfanty trafił na pewien czas do więzienia we Wronkach. Jednak z obranej przez siebie drogi nie zamierzał już zawracać. Coraz bardziej angażował się w politykę i związał się z kierowanym przez Romana Dmowskiego obozem narodowym. O polskie interesy dbał także będąc m.in. długoletnim posłem do Reichstagu, a także pruskiego Landtagu. W październiku 1918 roku, w momencie gdy klęska Niemiec w I wojnie światowej była już w zasadzie przesądzona, Korfanty wystąpił w parlamencie niemieckim z apelem, w którym żądał, aby ziemie polskie przyłączone przed dziesiątkami lat do Prus w wyniku rozbiorów miały prawo znaleźć się w odradzającej się Rzeczypospolitej.

W wyniku postanowień konferencji pokojowej w Paryżu o przynależności państwowej Górnego Śląska miał zadecydować plebiscyt, w którym mieszkańcy tej dzielnicy mieli opowiedzieć się za Polską bądź Niemcami. Oczywiście było, że ze strony Warszawy komisarzem plebiscytowym odpowiedzialnym za kampanię i agitację na rzecz Polski oraz za dbanie o interesy polskiej ludności zostanie Korfanty. Nie mogąc pogodzić się z planowanym podziałem Górnego Śląska po przeprowadzonym w marcu 1921 r. plebiscycie, w którym za

Polską padło mniej głosów, Polacy chwycili za broń, wywołując III powstanie śląskie. Na ich czele, poczuwając się do odpowiedzialności, stanął Korfanty. Dzięki zrywowi oraz skutecznej polityce Korfantego mocarstwa podzieliły Górny Śląsk w taki sposób, że najbardziej uprzemysłowione tereny tej dzielnicy trafiły do Polski. Sam Korfanty, będąc faktycznym dyktatorem powstania, na zawsze zapisał się w legendzie walk Ślązaków o wolność i prawo do polskości.

W Drugiej Rzeczypospolitej Korfanty kontynuował swą działalność polityczną i dziennikarską. Związany początkowo ze środowiskiem narodowej demokracji z czasem został liderem całej, nie tylko śląskiej, chadecji. Będąc do roku 1930 posłem na Sejm RP, był on – nie tylko na forum parlamentu – ostrym przeciwnikiem obozu Józefa Piłsudskiego. Latem 1922 roku planowano, w opozycji do Naczelnika Państwa, aby Korfanty został premierem, czego ostatecznie nie udało się zrealizować. Po zamachu majowym i przejściu władzy w państwie przez Piłsudskiego Korfanty nie przestał krytykować jego poczynań. W 1930 roku został zatrzymany i osadzony w twierdzy brzeskiej. W 1935 roku wyemigrował do Czechosłowacji i zaangażował się w prace tzw. Fortu Morges, któremu patronowali Ignacy Paderewski oraz gen. Władysław Sikorski. Wiosną 1939 roku Korfanty wrócił do Polski, po czym rychło został aresztowany. Zwolniony z więzienia z powodu ciężkiej choroby zmarł 17 sierpnia 1939 roku.

Ignacy Paderewski (ze zbiorów NAC, sygn. 1-K-6796)

Ignacy Paderewski (1860-1941), pianista, wirtuoz, kompozytor, polityk, przedstawiciel Komitetu Narodowego Polskiego w Stanach Zjednoczonych, prezydent rady ministrów i minister spraw zagranicznych, delegat Polski na konferencję pokojową w Paryżu, współinicjator opozycyjnego wobec rządów piłsudczyków tzw. Frontu Morges, podczas II wojny światowej przewodniczący Rady Narodowej RP.

Ignacy Paderewski urodził się 18 listopada 1860 roku w Kuryłówce na Podolu. Od najmłodszych lat przejawiał uzdolnienia muzyczne, które zaowocowały nauką w latach 1872-1878 w warszawskim Instytucie Muzycznym, gdzie studiował grę na fortepianie. Po

ukończeniu szkoły został w niej zatrudniony jako wykładowca, a sam wciąż rozwijał swe umiejętności. Dotknięty tragedią rodzinną – śmiercią żony, Paderewski wyjechał w roku 1881 na Zachód, aby dalej się kształcić i doskonalić swój warsztat. Był i koncertował m.in. w Berlinie, Strasburgu, Paryżu oraz Londynie, ponadto komponował. Jego operę „Manru” wystawiono 14 lutego 1902 roku w słynnej Metropolitan Opera w Nowym Jorku. Międzynarodowa sława uczyniła z niego ambasadora sprawy polskiej w świecie, z czego Paderewski zdawał sobie sprawę i coraz częściej fakt ten wykorzystywał.

W 1910 roku odsłonięto w Krakowie ufundowany przez Paderewskiego Pomnik Grunwaldzki autorstwa Antoniego Wiwulskiego. Podczas uroczystości, w których uczestniczyły tłumy Polaków ze wszystkich zaborów, pianista wygłosił mowę zawierającą wątek niesprawiedliwości rozbiorów i potrzeby powstania niepodległego państwa polskiego. Od tego momentu polityka nie przestawała już towarzyszyć Paderewskiemu. Podczas I wojny światowej zaangażował się wraz z Henrykiem Sienkiewiczem w działalność szwajcarskiego Komitetu Generalnego Pomocy Ofiarom Wojny w Polsce. Jednak największe zasługi dla niepodległości Polski oddał na gruncie amerykańskim. Przebywając w Stanach Zjednoczonych i korzystając ze swej ogromnej popularności Paderewski lobbował za sprawą polską wśród tamtejszych decydentów, mając dostęp nawet do administracji prezydenta Thomasa Woodrowa Wilsona. Być może to właśnie za jego sprawą w zaprezentowanych 8 stycznia 1918 roku „Czternastu punktach” Wilsona znalazł się postulat „stworzenia niepodległego państwa polskiego”. Od sierpnia 1917 roku Paderewski związał się z utworzonym w Lozannie przez Romana Dmowskiego Komitetem Narodowym Polskim, zostając jego przedstawicielem w USA.

Powrót do Polski Paderewskiego i jego pobyt w Poznaniu był jedną z przyczyn wybuchu 27 grudnia 1918 roku powstania wielkopolskiego, a jego współpraca z Józefem Piłsudskim i objęcie funkcji Prezydenta Rady Ministrów, dały możliwość porozumienia pomiędzy Naczelnikiem Państwa a Komitetem Narodowym Polskim w Paryżu. Paderewski w swym rządzie pełnił również funkcję ministra spraw zagranicznych. Był też delegatem Polski na paryską konferencję pokojową, zakończoną podpisaniem traktatu wersalskiego. Od końca 1919 roku, gdy upadł jego rząd, Paderewski odsunął się od polityki, wracając do muzyki. Z czasem jednak stanął on wraz z gen. Władysławem Sikorskim na czele opozycyjnego wobec piłsudczyków tzw. Frontu Morges, którego nazwa pochodziła od szwajcarskiej posiadłości Paderewskiego. W czasie II wojny światowej myślano o Paderewskim jako o prezydencie Polski na uchodźstwie, ostatecznie jednak stanął na czele Rady Narodowej RP. Zmarł 29 czerwca 1941 roku.

Józef Piłsudski (domena publiczna)

Józef Piłsudski (1867-1935), działacz niepodległościowy, I Marszałek Polski, Naczelny Wódz Wojska Polskiego, jeden z twórców i przywódców Polskiej Partii Socjalistycznej oraz jej Organizacji Bojowej, kierownik Związku Walki Czynnej, w czasie I wojny światowej Komendant I Brygady Legionów Polskich, twórca Polskiej Organizacji Wojskowej, w Drugiej Rzeczypospolitej m.in. Naczelnik Państwa Polskiego, po przejęciu władzy w maju 1926 r. dwukrotnie premier, w latach 1926-1935 minister spraw wojskowych oraz Generalny Inspektor Sił Zbrojnych, faktyczny przywódca państwa polskiego.

Józef Piłsudski urodził się 5 grudnia 1867 roku w Zułowie na Wileńszczyźnie w zubożałej rodzinie szlacheckiej. Zamieszany w plan zamordowania cara Aleksandra II został aresztowany i w roku 1887 zesłany na 5 lat na Syberię. Tam też zetknął się z ideami marksistowskimi i zaczął je zgłębiać. Spoglądał na nie jednak z wielką dozą sceptycyzmu, uważając, że są niekiedy dalekie od polskiej rzeczywistości. Stał się zatem zwolennikiem tzw. socjalizmu niepodległościowego i w tym kierunku starał się oddziaływać na Polską Partię Socjalistyczną, w której szeregi wstąpił powróciwszy z zesłania w 1893 roku. Angażując się w jej prace Piłsudski redagował m.in. pismo „Robotnik” oraz był odpowiedzialny za kolportaż tzw. bibuły, czyli materiałów agitatorskich. Od czasu rewolucji 1905 roku był gorącym zwolennikiem zmiany dotychczasowej działalności PPS. Uważał, że partia powinna tworzyć podległą sobie organizację o charakterze wojskowym, która mogłaby dać albo kierunek powstaniu antyrosyjskiemu albo wyszkolić kadry dla przyszłej armii polskiej. Zaangażował się zatem w prace powstałej w 1904 roku Organizacji Bojowej PPS. Różnice zdań w partii na tle „bojówki” oraz ogólnej linii politycznej doprowadziły w roku 1906 do rozłamu. Sam Piłsudski od 1908 roku swe prace kontynuował w Galicji. Obóz irredenty, na którego czele stał Piłsudski, prowadził politykę wielce elastyczną, wyzbytą z dogmatów, a jej główny cel – niepodległość, miał być osiągnięty kilkietapowo. Pierwszym krokiem ku niemu miało być wyrwanie ziem polskich spod panowania Rosji, w której Piłsudski upatrywał głównego wroga.

Od roku 1910 Piłsudski rozwijał działalność Związków Strzeleckich w Galicji, które miałyby być w przyszłości zalążkiem polskich sił zbrojnych. Podczas pierwszej wojny światowej

Piłsudski stał na ich czele walcząc u boku Austro-Węgier i Niemiec jako dowódca I Brygady Legionów Polskich. Po upadku carskiej Rosji, latem 1917 roku, Piłsudski, nie widząc korzyści dla sprawy polskiej w dalszej współpracy z Berlinem i Wiedniem, doprowadził do tzw. kryzysu przysięgowego w Legionach, w wyniku czego został aresztowany i osadzony w twierdzy w Magdeburgu. Zwolniony w listopadzie 1918 roku powrócił do kraju, gdzie został wybrany Naczelnikiem Państwa – godność tę sprawował do grudnia 1922 roku.

W tym samym czasie Piłsudski stał również na czele polskiej armii, dowodząc nią m.in. podczas wojny polsko-bolszewickiej, w której odniósł słynne zwycięstwo w bitwie warszawskiej w sierpniu 1920 roku. Od połowy 1923 roku, rezygnując z udziału w życiu politycznym, oddawał się w głównej mierze pracy pisarskiej i odczytom, budując równocześnie i rozszerzając zaplecze swych zwolenników. W maju 1926 roku przeprowadził zbrojny zamach stanu przejmując władzę w Polsce. Choć oficjalnie piastował jedynie stanowisko Głównego Inspektora Sił Zbrojnych oraz Ministra Spraw Wojskowych, to w rzeczywistości aż do śmierci był faktycznym dyktatorem państwa polskiego. Zmarł 12 maja 1935 roku.

Wincenty Witos (domena publiczna)

Wincenty Witos (1874-1945), polityk, działacz ludowy i niepodległościowy, jeden z twórców Stronnictwa Ludowego oraz Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast”, poseł do austriackiej Rady Państwa, przewodniczący Polskiej Komisji Likwidacyjnej, w okresie Drugiej Rzeczypospolitej trzykrotny premier, jeden z przywódców Centrolewu, sądzony i skazany w procesie brzeskim, w latach 1933-1939 na emigracji politycznej w Czechosłowacji, w czasie II wojny światowej internowany przez Niemców.

Wincenty Witos przyszedł na świat w rodzinie włościańskiej w Wierzchosławicach 21 stycznia 1874 roku. Od najwcześniejszych lat przejawiał wielkie zainteresowanie sprawami chłopów w ówczesnej Galicji. Zaangażowanie w sprawy własnej wsi przyniosło Witosowi wybór na wójta, które to stanowisko piastował nieprzerwanie od 1909 do 1931 roku. Nie zajmowała go jednak wyłącznie lokalna problematyka. Już wcześniej został członkiem

Stronnictwa Ludowego, z czasem przemianowanego na Polskie Stronnictwo Ludowe, zwracając uwagę jego liderów – Jakuba Bojki czy Jana Stapińskiego. Obrana droga polityki przyniosła mu m.in. prędkie wejście do władz stronnictwa, w 1908 roku – mandat posła do Sejmu Krajowego we Lwowie, a w 1911 r. posła do Rady Państwa w Wiedniu. Witos działał nie tylko na rzecz demokratyzacji stosunków społecznych w Galicji, upodmiotowienia chłopów, zmiany systemu wyborczego, przeprowadzenia reformy rolnej, lecz łączył te kwestie z potrzebą uświadamiania narodowego włościan oraz ideą niepodległości Polski.

Rozłam w ruchu ludowym przyniósł powstanie w 1914 roku PSL „Piast”, którego Witos został jednym z liderów. Kierowane przez niego stronnictwo nie zrezygnowało podczas I wojny światowej z postulatu odbudowy państwa polskiego, czemu sam Witos dał szczególnie wyraz w specjalnej deklaracji wygłoszonej w maju 1917 roku na posiedzeniu Sejmu Krajowego we Lwowie. Sympatyzował wówczas z obozem narodowym Romana Dmowskiego, skutkiem czego zdecydował się wstąpić do tajnej Ligi Narodowej, która z założenia miała kierować poczynaniami tego środowiska. Nie może zatem dziwić, że gdy w nocy z 6 na 7 listopada 1918 roku powstał w Lublinie rząd Ignacego Daszyńskiego, to Witos z powodu jego składu, który oceniał jako wybitnie lewicowy, nie zgodził się w nim objąć żadnej funkcji. Stał za to na czele powstałej wtenczas w Krakowie Polskiej Komisji Likwidacyjnej.

Kariera polityczna Witosy nabrała tempa w okresie Drugiej Rzeczypospolitej. Był on powszechnie uważany za niekwestionowanego lidera ruchu ludowego w Polsce, a bez jego „Piasta” nie wyobrażano sobie utworzenia w parlamencie większości, która mogłaby powołać do życia rząd. Faktycznie, Witos aż trzykrotnie – w latach 1920-1921, 1923 i 1926 – sprawował funkcję premiera. Utworzenie przezeń gabinetu w maju 1926 roku w koalicji ze zniechęconą przez Józefa Piłsudskiego Narodową Demokracją stało się jedną z przyczyn przeprowadzonego wówczas przez Piłsudskiego zamachu stanu. Po Maju Witos już nigdy nie odgrywał takiej roli jak wcześniej. Zaangażowawszy się w prace opozycyjnego wobec piłsudczyków Centrolewu został w nocy z 9 na 10 września 1930 roku aresztowany i osadzony w twierdzy brzeskiej, a następnie skazany w procesie brzeskim na karę półtora roku więzienia. Zdecydował się wówczas opuścić Polskę i udać się na emigrację do Czechosłowacji, z której powrócił do kraju w marcu 1939 roku. Podczas II wojny światowej odmówił współpracy z Niemcami i był przez nich przetrzymywany w areszcie domowym w rodzinnych Wierzchosławicach. Po zakończeniu wojny nie zgodził się również na współpracę ze Związkiem Sowieckim. Ciężko już wówczas chory Witos zmarł 31 października 1945 roku.